

POSTANOWIENIE

Dnia 30 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa A. O.

przeciwko I. W., A. O., E. O. i O. O.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 30 czerwca 2021 r.,

zażalenia powoda na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 4 marca 2021 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddala zażalenie;

2) zasądza od powoda na rzecz pozwanego O. O., pozwanej I. W., pozwanej E. O. oraz pozwanej A. O. kwoty po 2700 (dwa tysiące siedemset) zł na rzecz każdego z osobna z tytułu zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 8 września 2020 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda A. O. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 29 października 2019 r. oddalającego jego powództwo o zasądzenie solidarnie od pozwanych I. W., A. O., E. O. i O. O. kwoty 122.466,04 zł z tytułu naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

Powód wniósł skargę kasacyjną od ego wyroku z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowieniem z dnia 5 stycznia 2021 r., doręczonym pełnomocnikowi powoda w dniu 19 stycznia 2021 r., Sąd Apelacyjny w (...) oddalił ten wniosek, zaś postanowieniem z dnia 4 marca 2021 r. odrzucił wniosek powoda o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z dnia 5 stycznia 2021 r. oraz odrzucił skargę kasacyjną. W uzasadnieniu orzeczenia wskazał, że w siedmiodniowym terminie liczonym od dnia doręczenia postanowienia odmawiającego zwolnienia skarżącego od kosztów, powód nie uiścił tej opłaty (art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 755 z późn. zm., dalej: „u.k.s.c.”), stąd skarga podlegała odrzuceniu jako nieopłacona na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Wyjaśnił, że na bieg wskazanego terminu nie miało wpływu złożenie przez pełnomocnika powoda wniosku o doręczenie odpisu postanowienia z dnia 5 stycznia 2021 r. z uzasadnieniem, albowiem to niezaskarżalne postanowienie sądu drugiej instancji nie podlega uzasadnieniu (art. 357 § 2¹ k.p.c.). Sąd Apelacyjny wskazał, ponadto, że w świetle złożonego przez powoda oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, nie było podstaw do zwolnienia go od kosztów sądowych w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej. Wynika z niego, że powód prowadzi działalność gospodarczą, z której osiągnął w 2020 r. dochód w kwocie 1.941,50 zł netto miesięcznie, otrzymuje ponadto emeryturę w wysokości 1.607 zł miesięcznie, jest właścicielem nieruchomości - działki o powierzchni 4.326 m² zabudowanej warsztatem rzemieślniczym, mieszka w nieruchomości żony, z którą łączy go ustrój rozdzielności majątkowej. Sąd wskazał, że powód nie jest zatem pozbawiony dochodów, a w toku trwającego od 4 lat postępowania sądowego powinien był liczyć się z obowiązkiem ponoszenia związanych z tym kosztów sądowych.

W zażaleniu na to postanowienie A. O. zarzucił naruszenie art. 102 ust. 1 i 2 u.k.s.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c., art. 112 ust. 3 w zw. z art. 102 ust. 1 i 2 u.k.s.c oraz art. 6 Konwencji z 4 listopada 1950 r. o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) przez nieuzasadnione oddalenie wniosku o zwolnienie go od opłaty kasacyjnej, wadliwe odrzucenie skargi kasacyjnej oraz pozbawienie powoda w ten sposób prawa do sądu. Na podstawie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

skarżący wniósł o zbadanie przez Sąd Najwyższy prawidłowości odmowy zwolnienia go od opłaty kasacyjnej. Domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia odrzucającego skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1 k.p.c., na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Niezaskarżalne postanowienia, które miały wpływ na to rozstrzygnięcie, w tym odmawiające zwolnienia skarżącego od kosztów sądowych, mogą być poddane kontroli przez Sąd Najwyższy na podstawie - zawartego w zażaleniu na odrzucenie skargi kasacyjnej- wniosku skarżącego opartego na art. 380 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2016 r., II CZ 125/16, nie publ. i z 11 grudnia 2013 r., IV CZ 102/13, nie publ.). Postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych nie podlega uzasadnieniu jako niezaskarżalne (art. 357 § 2¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.), stąd ocena zasadności odmowy zwolnienia od opłaty opiera się na okolicznościach wskazanych przez sąd drugiej instancji w uzasadnieniu postanowienia odrzucającego skargę.

W zażaleniu powód nie przeczył, że mimo prawidłowego doręczenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie uiścił opłaty od skargi kasacyjnej, co było podstawą jej odrzucenia na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Zarzucił natomiast, że Sąd drugiej instancji nie rozpatrzył wnikliwie jego sytuacji finansowej i majątkowej, w szczególności nie uwzględnił faktu zadłużenia powoda w bankach zaciągniętego na spłatę zobowiązań wynikających ze spadkobrania oraz pożyczek na ten cel u członków rodziny.

Odnosząc się do tych wywodów skarżącego należy przypomnieć, że Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, iż zwolnienie od kosztów sądowych przysługuje stronom w sytuacjach wyjątkowych, zwłaszcza w postępowaniu kasacyjnym, będącym szczególnym nadzwyczajnym postępowaniem kontrolującym prawomocne orzeczenia, realizującym głównie interes publiczny, w którym uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu przy realizacji obowiązku wnoszenia opłat sądowych (por. postanowienia z dnia 7 grudnia 2017 r., V CZ

84/17, nie publ.; z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt V CZ 7/17, nie publ. i z dnia 17 maja 2012 r., I CZ 55/12, nie publ.). Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi szczególną pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację życiową i materialną nie mogą uiścić kosztów sądowych bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie i rodziny. Tym samym pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub w części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Postępowanie sądowe jest bowiem co do zasady odpłatne i strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych winna wcześniej poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny. Dopiero gdyby tak poczynione oszczędności okazały się niewystarczające, sąd może zwolnić ją z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, nie publ. i z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 34/16, nie publ.).

Z orzecnictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że wymóg uiszczenia opłat sądowych nie może być uznany za przejaw ograniczenia prawa dostępu do sądu, które jest *per se* niezgodne z art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284). Państwo musi jednak zapewnić, aby dostęp do sądu nie był dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych i określić sposoby tego zapewnienia. Koszty nie mogą więc przybierać poziomu nadmiernie wysokiego, tzn. nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. Ocena tej proporcjonalności jest przeprowadzana w świetle okoliczności konkretnej sprawy i etapu postępowania, na którym ustawa nakłada na stronę obowiązek ponoszenia kosztów (por. wyroki ETPC z dnia 19 czerwca 2001 r. w sprawie Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Jedamski i Jedamska p. Polsce, skarga nr 73547/01, z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie Podbielski i PPU Polpure p. Polsce, skarga nr 39199/98, z dnia 20 stycznia 2009 r. w sprawie Palewski p. Polsce, skarga nr 32971/03, z dnia 6 lipca 2009 r. w sprawie Kupiec p. Polsce, skarga nr 16828/02).

Wbrew zarzutom skarżącego, Sąd Apelacyjny dokonał kompleksowej oceny jego sytuacji majątkowej w oparciu o okoliczności przedstawione przez niego w oświadczeniu dołączonym do wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, zarówno w aspekcie dochodów powoda, jak i ponoszonych przez niego wydatków na utrzymanie. Zgodnie z art. 102 ust. 1 u. k. s.c. zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, która złożyła oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Koszty sądowe wyprzedzane są jedynie przez koszty utrzymania koniecznego dla strony i jej rodziny. Powód nie wykazał, że do takich kosztów zaliczają się wskazane w oświadczeniu zobowiązania prywatnoprawne, wręcz przeciwnie, z twierdzeń skarżącego wynika, że nieruchomości nabyta w wyniku spadkobrania nie stanowi jego miejsca zamieszkania, a skarżący zamieszkuje w nieruchomości żony, w której kosztach utrzymania partycypuje w kwocie około 496 zł miesięcznie. Nie ma zatem podstaw do przyjęcia, że wyszczególnione w oświadczeniu powoda zobowiązania prywatnoprawne mają pierwszeństwo przed należnościami przysługującymi Skarbowi Państwa z tytułu kosztów sądowych. Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że nie ma podstaw do zwolnienia powoda od opłaty, jeśli uwzględnić dochody powoda, wykazane w oświadczeniu konieczne koszty utrzymania, czas trwania postępowania oraz wysokość tej opłaty. Trzeba też zwrócić uwagę, że wnioski powoda o zwolnienie go od kosztów sądowych składane na wcześniejszych etapach postępowania były oddalane ze względu na niewykazanie ustawowych przesłanek do ich uwzględnienia.

W tym stanie rzeczy, orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., art. 98 i 99 w związku z art. 391 § 1, 398²¹ i 394¹ § 3 k.p.c. oraz w związku z § 2 pkt 6 i § 10 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 265).